

Lietuvių kalbos ir literatūros olimpiada Lietuvos ir užsienio lietuviškų mokyklų
9–12/I–IV gimnazijos klasių mokiniams
2021 m.

III–IV gimnazijos klasės

Savivaldybės etapas

Užduočių atlikimo laikas–1 val. 15 min.

1 UŽDUOTIS

Nebūtų gardūs man patiekalai retų
Žuvų, Lukrino austrių, daug
Skanesnis man purplys, karvelis ar greta
Upelio vaikštanti žąsis,
Ar mokytos gerklės privengianti pupa,
Skani mišrainė įvairių
Daržovių, kepamas keptuvėj blynas, kurs
Kilmingam stalui nepritiks.

Motiejus Kazimieras Sarbievijus, „Vienuliško poilsio pašlovinimas“, ištrauka.

Atsakykite į klausimus:

1.1. Trumpai apibūdinkite M. K. Sarbievijaus kūrybinę biografiją šiais aspektais:

- a) epocha (kultūrinis laikotarpis);
- b) Lietuvos švietimo institucija, kurioje poetas veikė;
- c) religinis ordinas, kuriam poetas priklausė.

1.2. Kokiame žymiaame lietuvių poetinės klasikos kūryboje pasitelkiama „kulinarinė“ tematika? Pasvarstykite, ar maisto ir valgymo įvaizdžiais perteikiamos prasmės bei vertybės sieja šį kūrinį su pateikta ištrauka.

Vertinimas:

1.1. Už kiekvieną teisingą atsakymą po 1 tašką.

1.2. 0 (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

2 UŽDUOTIS

Gatvėj buvo girdėti vežimai bildant. Aukštai burzgė lėktuvas. Mažasis Petras tąsė lašinius, jo žandai buvo išsipūtę nuo duonos, ir kaip tik dabar jo akys prisimerkė: didysis Petras šalia savęs pasidėjo peilį žalsvai geltonomis kriaunomis. Jose buvo parodyta medžioklė – kaklą ištiesusi, pasišokėdama nērė stirna, o ją vijosi trys šunes. Vienas skalikas jai buvo užbėgęs už akių ir kibo prie krūtinės, kiti du lėkė paskui. „Kaip gražu!“ – galvojo vyrukas ir, kraipydamas galvą, prisislinko artyn. Dabar jis matė, kad stirna turėjo mažus ragučius, kad vienam šuniui ant kaklo buvo diržas, o pačiam peilio gale stovėjo išraižytas medžiotojas su šautuvu prie akies. Mažasis Petras žvilgterėjo į moterį. Ji nūn buvo prie šulinio, o senis nusigręžęs žiūrėjo į sandėlius. Niekas nematys! Berniokas nuleido žemyn plačią savo rankovę, joje paslėpė peilį ir dar kartą apsižvalgė.

Niekas nepastebėjo! Jis grobį paslėpė kišenėj ir pirštais apčiupinėjo stirną, šunis, medžiotoją. Koks malonumas!

Antanas Vaičiulaitis, „Didysis ir mažasis Petras“, ištrauka

Atsakykite į klausimus:

2.1. Tekste pavartotas žodis *tąsė* (plg. *Mažasis Petras tąsė lašinius...*) užrašytas su *q*. Ar *q* bus rašoma ir kitose pagrindinėse šio veiksmažodžio formose? Kodėl? Atsakymą iliustruokite pavyzdžiais.

2.2. Iš teksto sakinio *Mažasis Petras žvilgterėjo į moterį* išrašykite ilguosius skiemenis, kurie yra bendriniuose žodžiuose. Apibendrinkite, kas sudaro Jūsų išrašytų ilgųjų skiemenų centrą.

2.3. Sukirčiuokite visus sakinio *Jis grobį paslėpė kišenėj ir pirštais apčiupinėjo stirną, šunis, medžiotoją* daiktavardžius. Ar kaitant žodžius *kišėnėj, pištais* veikia priešpaskutinio (antrojo nuo galo) skiemens taisyklė? Kodėl?

2.4. Kokia kalbos dalis yra žodis *artyn* (plg. *...ir kraipydamas galvą, prisilinko artyn*)? Kas reikšmės požiūriu sieja visus veiksmažodžius, kai su jais sakiniuose vartojamas šis žodis?

2.5. Parašykite, iš kurio veiksmažodžio *medžioti* kamieno ir kokios priesagos padarytas žodis *medžiotojas* (plg. *...stovėjo išraižytas medžiotojas*). Kokią bendrą reikšmę turi šiame žodyje išskirtos priesagos vediniai, daromi iš veiksmažodžių?

2.6. Kokiu jungimo būdu sujungti tekste vartojamo sudėtinio sakinio *Vienas skalikas jai buvo užbėgęs už akių ir kibo prie krūtinės, kiti du lėkė paskui* dėmenys? Koks garsinių priemonių kompleksas sieja Jums pateikto sudėtinio sakinio dėmenis sakytinėje kalboje?

2.7. Parašykite tekste pavartoto žodžio *sandėlius* (*...o senis nusigrėžęs žiūrėjo į sandėlius*) vienaskaitos vardininko formą, rekomenduojamą vartoti bendrinėje lietuvių kalboje. Nuo ko priklauso, kad šiame žodyje yra priešdėlio forma *san-*, o žodyje *sąjūdis* – *sq-*?

Vertinimas:

0 (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

3 UŽDUOTIS

Užpildykite lentelę. Jei kūrinys sudarytas iš įvairių žanrų, ar parašytas skirtingomis kalbomis, nurodykite.

Autorius	Laikotarpis	Svarbiausias kūrinys	Kūrinio žanras(-ai)	Kūrinio kalba (-os)
1. Mikalojus Daukša				
2. Antanas Baranauskas				
3. Dantė				

Vertinimas: Už kiekvienos skilties teisingą atsakymą po 0,5 taško.

4 UŽDUOTIS

Atsakykite į klausimus:

4. 1. Kaip teigia Vilniaus universiteto profesorius Bonifacas Stundžia, šio autoriaus darbas turėjo nemažą reikšmę, kad paskutiniaisiais XIX a. dešimtmečiais lietuvių rašomojoje kalboje išsivertino pietinių vakarų aukštaičių norminės lytys, ir šis veikalas darė didelę įtaką aušrininkams ir varpininkams. Minimo darbo pagrindinis objektas buvo Mažosios Lietuvos rašomoji kalba, ir amžininkai, vėlesnių laikų kalbininkai, mokytojai, kultūrininkai šį veikalą traktavo kaip išsamų lietuvių kalbos aprašą. Rengdamas šį darbą autorius siekė pastatyti paminklą lietuvių tautai, todėl kalbos pavyzdžiais stengėsi pailiustruoti kuo daugiau lietuviškų papročių, būdingų gyvenimo broožų. Kazimieras Būga ir Jonas Jablonskis šio autoriaus veikalu daug rėmėsi savo darbuose, jų dėka iš šio autoriaus perimta kirčio ir priegaidės žymėjimo tradicija pasiekė mūsų laikus, tik kirčiuočių numeracija buvo pakeista. Kokio autoriaus ir koks darbas čia yra minimas?

4. 2. Šis miestas XX a. antrame dešimtmetyje buvo tapęs lietuvių švietimo, kultūros ir politikos centru, jame buvo įsteigtos lietuvių berniukų ir mergaičių gimnazijos, kuriose mokytojais dirbo J. Jablonskis, Z. Žemaitis, S. Čiurlionienė ir kt. Šiame mieste mokytoju dirbo ir H. K. Anderseno pasakas vertė žinomas lietuvių kalbininkas, kuris išvertė ir V. Haufo, Š. Pero, brolių Grimų pasakas į lietuvių kalbą. Šiame mieste bendraujant su J. Jablonskiu galutinai suformavo šio kalbininko lingvistinės pažiūros ir J. Jablonskiui artimas kalbos praktikos supratimas. Kaip teigia lituanistas Aldonas Pupkis, šis kalbininkas sukūrė ištisą lietuvių leksikografijos mokyklą, išugdė kelias žodyninkų kartas, buvo didžiausio XX a. lietuvių kalbininkų veikalo – Lietuvių kalbos žodyno – pradininkas, darbo organizatorius ir redaktorius. Apie kokį kalbininką ir kokį miestą čia rašoma?

4. 3. Šioje šalyje XX a. pirmoje pusėje buvo pradėtas leisti pirmasis pasaulyje vien baltistikos mokslo problemoms skirtas žurnalas. Iki šių dienų ši šalis turi stiprias baltistikos mokslo tradicijas, o iš jos kilę kalbininkai profesionaliai tiria lietuvių ir kitas baltų kalbas. Vienas jų – iš šios šalies kilęs baltų kalbų tyrėjas, kalbininko Algirdo Sabaliausko žodžiais, yra užsitikrinęs garbingą vietą ne tik lituanistikos, bet ir baltistikos istorijoje. Savo tyrimus pradėjęs M. Mažvydo raštais, jis tyrė H. J. Lysijaus *Mažąjį katekizmą* ir apie jį parašė knygą, kuri buvo pirmas kitataučio kalbininko veikalas, parašytas lietuvių kalba ir išleistas Lietuvoje. 1997 m. buvo publikuotas kitas šio tyrėjo darbas apie baltų kalbas, laikomas vienu didžiausių užsienio baltistikos laimėjimų ir sulaukęs didelio populiarumo, o 2000 m. pasirodė šios knygos vertimas į lietuvių ir latvių, vėliau – į rusų ir anglų kalbas. Šis kalbininkas ypač daug nuveikė baltų paleokomparatyvistikos srityje ir paskelbė daug straipsnių apie įvairius baltų tautų istorijos, kultūros, kalbotyros faktus, aptinkamus Renesanso ir vėlesnio laikotarpio Vakarų Europos raštuose, domėjosi romėniškąja lietuvių kalbos kilmės koncepcija. Jis taip pat yra Vilniaus universiteto garbės daktaras, už lietuvių literatūros vertimus į savo gimtosios šalies kalbą yra gavęs Šv. Jeronimo premiją. Koks užsienio kalbininkas yra minimas ir iš kokios šalies jis yra kilęs?

4. 4. Šios aukštaičių, kurie dvigarsius *am*, *an* siaurina ir taria *um*, *un*, patarmės pagrindinė skiriamoji ypatybė yra kirčiuoto pailgėjusio kamieno balsio *a* tarimas – vietoj jo tariamas mažai sulūpintas balsis *o* su *a* atspalviu. Šios aukštaičių patarmės pavadinimas yra kilęs iš hidroniminės kilmės miesto vardo, o į vakarus nuo šios gyvenamosios vietos, yra gimęs vienas lietuvių raštijos pradininkų, žymus lietuvių leksikografas. Šis žmogus parašė pirmąjį baltų kalbų žodyną, kuriame rėmėsi gimtąja tarne ir kūrė naujadarų, kurių dalis ir šiandien vartojama, pvz., *taisyklė*, *turgavietė*. Akademikas Zigmas Zinkevičius šį žmogų vadina geriausiu XVII a. lietuvių kalbos mokovu, kuris daugiausia savo kūrybinės energijos paskyrė gimtajai kalbai ugdyti, jos autoritetui kelti. Ne be šio

žmogaus įtakos jėzuitų vadovybė pagaliau įsisąmonino lietuvių kalbos reikšmę. Kokia aukštaičių patarmė ir koks žmogus yra minimas?

Vertinimas:

0 (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

5 UŽDUOTIS

Kartą Vacė, vaikštinėdama Vilniaus miškeliu, toli nuklydo nuo namų. Taip toli, kad užmiršo savo adresą, ėmė blaškytis ir visų sutiktų klausinėti, kur jai eiti. Ją nuvežė į ligoninę, ir ten ji ilgai pragulėjo, praradusi atmintį. Vieną rytą, pažvelgusi į vijokliais apsvijusį langą, Vacė prisiminė savo kambarėlį, ėmė belsti šaukšteliu į stiklinę, sukviėtė visus ir iškilmingai pranešė savo vardą ir pavardę. Tai nieko nepradžiugino. Pikta sanitarė atnešė ir numetė Vacei drabužius. Vacė prisiminė net pinigų, įsiūtus į švarko pamušalą. Ji kaip ponija nusamdė taksi ir parvažiavo į namus. Bet kas tai? Jos kambarėlio durys buvo užantspauduotos.

Bitė Vilimaitė, „Senutė su ryšulėliu“, ištrauka.

Atsakykite į klausimus:

- 5.1. Išanalizuokite pateiktą ištrauką ir pakomentuokite, kokiomis meninėmis ir stilistinėmis priemonėmis šioje ištraukoje atskleidžiama seno, apleisto, „mažo“ žmogaus tema.
- 5.2. Apibūdinkite B. Vilimaitės kūrybos bruožus.
- 5.3. Kada pasaulio literatūroje atsirado literatūrinis „mažo“ žmogaus tipo personažas? Kokie jo bruožai? Su kokių žymių rašytojų kūryba jis siejamas? (Nurodykite bent vieną rašytojo pavardę).

Vertinimas: 0 (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

6 UŽDUOTIS

Kiekviena civilizacija turi skirtingas kultūras, simboliškai išreiškiančias kaitą, dinamiškumą. Pavyzdžiui, pagrindinė tradicinės Kinijos tvermės samprata atitinka gyvybę palaikančią ir drauge civilizuojančią tendenciją. Ardančią energiją turi tik žmogaus savanaudiškumas. Visos kitos kaitos plėtojasi į nuoširdumą ir pasiaukojimą, net į aukščiausią dvasingumą. Moralinė žmogaus evoliucija netgi sudaro kinų civilizacijos pagrindą. Užtat Indijoje gyvybiškumą palaikančios ir griauinančios energijos egzistuoja skyrium, tačiau jos gali pasikeisti vietomis. Demoniškos energijos gali pakilti į aukščiausią moralės lygmenį, o dieviškos energijos – susiteršti ir nusmukti į blogį. Klasikinėje graikų literatūroje esama įtampos tarp dviejų dinamiškų procesų – dioniziškųjų ir apoloniškųjų – kur pirmieji yra pirmapradės, net nepažįstamos jėgos, o antrieji – transcenduojančios kaitos. Anot Kavolio, civilizacijose pasireiškiančios kaitos taip pat nulemia, kokios bus tam tikros civilizacijos

moralizuojančios kultūros. Kitaip tariant, norint suprasti kultūrose aptiktus moralizavimo simbolius, galima juos išaiškinti – iš vienos pusės – civilizacijos architektonikoje glūdinčiais kaitos būdais.

Algis Mickūnas, *Žmogus ir civilizacija*, ištrauka

Atsakykite į klausimus:

6.1. Naudodamiesi pateikta filosofo A. Mickūno teksto ištrauka aptarkite, kokia kalba yra būdinga mokslinio stiliaus tekstams.

6.2. Teksto ištraukoje raskite bendrinius daiktavardžius – lietuvių kalbos vedinius iš tarptautinių žodžių – ir juos parašykite: nurodykite vedinį, po to parašykite jo priesagą ir parašę tarptautinį žodį išskirkite vedinio pamatu tapusį jo kamieną.

6.3. Pasinaudoję išskirtais mokslinio stiliaus bruožais, sukurkite ne mažiau nei 12 sakinių (tarp kurių turi būti bent 6 sudėtiniai sakiniai) mokslinio stiliaus tekstą, į kurį įtraukite 6 tekste vartojamus tarptautinius žodžius ar jų vedinius. Tekste pavartotus ištraukos žodžius pabraukite ar paryškinkite.

Vertinimas:

6.1.-6.2. klausimas: 0 (atsakymas neteisingas), **1** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas), **2** (atsakymas teisingas).

6.3. klausimas: 0 (atsakymas neteisingas), **2-5** (atsakymas iš dalies teisingas, bet netikslus arba nebaigtas, priklausomai nuo atliktos užduoties kokybės), **6** (atsakymas teisingas).